

۲۰۷۲۱۴۲
قسمت

حمایت کیفری از سلامت روانی

دکتر حمید ستوده

استادیار دانشگاه علوم پزشکی ایران

مرکز توسعه پژوهش‌های بین‌رشته‌ای (معارف اسلامی و علوم سلامت)

◀ سرشناسه: ستوده، حمید، ۱۳۵۹ -

◀ عنوان و نام پدیدآور: حمایت کیفری از سلامت روانی / حمید ستوده

◀ مشخصات نشر: قم: سپهر حکمت، ۱۳۹۸.

◀ مشخصات ظاهری: ۲۳۹ ص.

◀ شابک: ۴ - ۱۲ - ۶۷۹۳ - ۶۲۲ - ۹۷۸

◀ وضعیت فهرست‌نویسی: فیفا

◀ موضوع: بهداشت روانی (فقه) - ایران

Mental health laws (Islamic law) - Iran

◀ موضوع: حقوق جزا (فقه) - ایران

Crime law (Islamic law) - Iran

◀ موضوع: ارزیابی ناتوانی - قوانین و مقررات - ایران

Disability evaluation - Law and legislation - Iran

◀ رده‌بندی کنگره: ۶ / ۱۹۸ BP

◀ رده‌بندی دیویی: ۳۷۹ / ۲۹۷

◀ شماره کتابشناسی ملی: ۵۹۷۸۹۵۶

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

www.Ketab.ir

حمایت کیفی از سلامت روانی

◀ مؤلف: دکتر حمید ستوده

استادیار گروه معارف اسلامی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران

مرکز توسعه پژوهش‌های بین‌رشته‌ای (معارف اسلامی و علوم سلامت) Sotudeh.h@iums.ac.ir

◀ ناشر: سپهر حکمت

◀ طراح جلد: حمیدرضا پورحسین

◀ صفحه‌آرا: صفرعلی اخلاقی

◀ نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۸

◀ تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

◀ قیمت: ۵۰۰۰۰۰ ریال

مراکز پخش:

قم، میدان معلم، مرکز فقهی ائمه اطهار (ع)، تلفن: ۳۷۸۳۲۳۰۳ و ۳۷۷۴۹۴۹۴

قم شعبه ۱: خیابان ارم، جنب مدرسه کرمانی‌ها، تلفن: ۳۷۷۴۴۲۷۱ و ۳۷۷۴۴۲۸۱

شعبه مشهد: چهارراه شهدا، خیابان آیت‌الله بهجت، نبش بهجت ۹/۱، مقابل اداره بهزیستی،

تلفن ۳۲۲۲۰۱۶۰

فهرست مطالب

مقدمه ۹

بخش اول: کلیات و مفاهیم/۱۳

فصل اول: بررسی های مفهومی ۱۵

مبحث اول: واژه شکافی عقل ۱۵

مبحث دوم: واژه شکافی جنون ۱۶

مبحث سوم: اختلال روانی ۱۹

گفتار اول: مفهوم شناسی ۲۰

گفتار دوم: اقسام اختلالات روانی در روان پزشکی ۲۱

مبحث چهارم: خسارت، ضرر و انواع آن ۲۶

مبحث پنجم: مفهوم و ماهیت دیه و ارش ۳۲

گفتار اول: بررسی مفهومی دیه و ارش ۳۲

گفتار دوم: تبیین ماهیت حقوقی دیه و ارش ۳۶

مبحث ششم: مسئولیت مدنی ۴۱

فصل دوم: مبانی اولیه ۴۵

مبحث اول: موجبات ضمان در ثبوت ارش جزایی ۴۵

مبحث دوم: رجوع به کارشناس در تشخیص اختلالات روانی ۴۹

بخش دوم: بررسی فقهی تعیین ارش در اختلالات روانی/ ۵۷

- فصل اول: بررسی عمومات و اطلاعات فقهی..... ۵۹
- مبحث اول: بررسی ادله سقوط قصاص و دیه..... ۵۹
- مبحث دوم: بررسی ادله ثبوت ارش..... ۶۳
۱. صحیحہ ابوبصیر..... ۶۹
۲. روایات قاعده لایبطل..... ۷۲
۳. صحیحہ عبداللہ بن سنان..... ۷۴
۴. مرسلہ جمیل..... ۷۵
۵. قاعده لاضرر..... ۷۶
۶. قاعده ضمان به اتلاف..... ۸۵
- فصل دوم: ابعاد فقهی تعیین ارش در اختلالات روانی..... ۸۹
- مبحث اول: تعدد یا تداخل دیه عوارض در جنایت اصلی..... ۹۰
- مبحث دوم: ضامن پرداخت دیه یا ارش..... ۹۸
- مبحث سوم: شیوہ محاسبہ ارش و مرجع تعیین..... ۱۰۵

بخش سوم: بررسی حقوقی تعیین ارش در اختلالات روانی/ ۱۱۳

- فصل اول: نحوه جبران خسارت در ایجاد اختلالات روانی..... ۱۱۵
- مبحث اول: سقوط قصاص در زوال عقل و اختلالات روانی..... ۱۱۵
- مبحث دوم: ارکان مسئولیت مدنی ناشی از ایراد اختلالات روانی..... ۱۱۸
- عنصر اول: وجود ضرر (ایجاد اختلال روانی)..... ۱۲۰
- عنصر دوم: عمل شخص (تقصیر یا رفتار زیانبار)..... ۱۲۲
- عنصر سوم: رابطه سببیت بین رفتار زیانبار و عروض اختلال روانی..... ۱۲۵
- فصل دوم: آثار حقوقی تعیین ارش در اختلالات روانی..... ۱۲۹
- مبحث اول: مرجع تعیین خسارات ناشی از اختلال روانی و چگونگی آن..... ۱۲۹
- مبحث دوم: تعدد یا تداخل دیات از منظر قانونی..... ۱۳۳
- مبحث سوم: مهلت پرداخت ارش..... ۱۳۴

بخش چهارم: احکام فقهی مبتلایان به اختلالات روانی/ ۱۳۹

فصل اوّل: تأثیر عروض اختلالات روانی در اعمال عبادی.....	۱۴۱
فصل دوّم: اعمال حقوقی و مسئولیت مدنی مبتلایان به اختلال روانی.....	۱۵۳
مبحث اول. بطلان معاملات در اختلالات شدید روانی.....	۱۵۳
مبحث دوم. ثبوت ضمانات حتی در اختلالات شدید روانی.....	۱۷۱
فصل سوّم: مسئولیت کیفری مبتلایان به اختلال روانی.....	۱۸۳
خاتمه: گذری بر نتایج تحقیق.....	۱۹۵
پیوست: استفتائات فقهی - قضایی.....	۲۱۵
یکم. ماهیت دیه و ارش.....	۲۱۵
دوم. مرجع و معیار محاسبه ارش و جنایت.....	۲۱۷
سوم. معیار ضمان.....	۲۱۹
چهارم. تعدد دیات.....	۲۲۱
پنجم. جنایت بودن اختلالات روانی.....	۲۲۲
ششم. مشروعیت تعیین ارش در صدمات روانی.....	۲۲۳
هفتم. نقش اختلالات روانی در مسئولیت کیفری.....	۲۲۵
فهرست منابع.....	۲۲۷

مقدمه

واژه «اختلال روانی» از ابتکارات قانون گذار در قانون جدید مجازات اسلامی، مصوب ۱۳۹۲ است. در قوانین سابق، فقط بر عناصری همانند زوال عقل، یا تنقیص آن تأکید شده بود، ولی در ماده ۶۷۶ قانون جدید مجازات اسلامی، حوزه این موضوع گسترده تر گردید و برای این نوع صدمات نیز، ارش ثابت شده است.

از این رو، موضوع این پژوهش، درباره بررسی فقهی - حقوقی حمایت کیفری از سلامت روانی با مشروع دانستن تعیین ارش در خصوص صدمات و اختلالات روانی کمتر از جنون مانند تروما، استرس، اختلالات خلقی، افسردگی و ... است که ممکن است در پی سوانح و حوادث گوناگون، بر انسان عارض گردد. بنابراین، پس از بررسی کلیات، اختلالات روانی کمتر از جنون از منظر روانپزشکی تبیین و دلایل فقهی مشروعیت و روش تعیین ارش در این خصوص ذکر می شود، و از دیدگاه فقهی، ابعاد مختلف این مسئله مانند موجبات ضمان در ثبوت ارش، رجوع به کارشناس در تشخیص اختلالات روانی، تعدد یا تداخل دیه یا ارش عوارض در جنایت اصلی، معیار ضمان یا ضامن پرداخت دیه یا ارش و شیوه محاسبه ارش و مرجع تعیین آن بررسی خواهد شد. در نهایت نیز رفتارهای ناشی از اختلالات روانی مانند تأثیر اختلالات روانی در اعمال حقوقی و نیز مسئولیت کیفری اعمال ارتكابی ناشی از اختلالات روانی از منظر فقهی مورد بحث و بررسی قرار می گیرد.

البته، این موضوع از منظر حقوق موضوعه نیز بررسی و ارکان مسئولیت مدنی جانی در خصوص عروض اختلالات روانی کمتر از جنون تبیین می‌شود؛ چرا که بر اساس این مبنا، هر فردی که به بدن یا سلامتی یا احساسات یا اموال و حقوق مالی دیگری لطمه وارد نماید، زیان دیده حق دارد تا جبران خساراتی را که متحمل شده، از عامل زیان بخواهد.

به هر روی، امروزه، با پیچیدگی و ترابط علوم، اهمیت و جایگاه روان‌پزشکی قانونی در دادرهای قضایی پررنگ‌تر گردیده، و بازکاوی مبانی فقه و حقوق اسلامی، و تبیین و تطبیق آن در مسائل مورد ابتلا بر اندیشوران پوشیده نیست و از این رو، شایسته است تا زوایای دقیق و علمی تعیین ارش در ایجاد اختلالات روانی، که یکی از موضوعات جدید در قانون مجازات اسلامی، مصوب ۱۳۹۲ است، برای محققان در عرصه نظری، و برای قضات محترم در عرصه کاربردی، به درستی تبیین گردد و در بوته تحلیل و بررسی قرار گیرد، تا گامی هر چند خُرد، در راستای درک و فهم عمیق فقه و فرهنگ اهل بیت علیهم‌السلام و خدمت به نظام مقدس جمهوری اسلامی به پیش گذاشته شود.

پنهان نیست که بررسی‌های اولیه، حاکی از آن است که در تحلیل و بررسی موضوع این نوشتار، تاکنون کتاب و مقاله‌ای مستقل، تدوین نشده است. البته، به طور کلی، از دیدگاه حقوقی، کتاب‌هایی درباره خسارت معنوی، به صورت مجزا، یا در ضمن مباحث آیین دادرسی نگاشته شده، ولی، در خصوص این موضوع، به ویژه، اگر آن را جزو خسارات جسمانی بر شماریم، تا کنون، هیچ نگاشته‌ای دیده نشده، و اکنون شایسته است تا از این رهگذر، خلاء بررسی این موضوع برطرف گردد؛ و با ایجاد سازگاری مناسب بین موضوع‌شناسی مسئله از دیدگاه روان‌شناسی و آموزه‌های فقهی - حقوقی، قدمی آغازین بر تجمع و انعکاس این گونه از پژوهش‌ها در مسائل جدید قانونی صورت پذیرد.

امید است که این پژوهش بتواند در عرصه تئوری، مطمح نظر فضایی گرانقدر و

محققان فقه و حقوق، قرار گیرد و در عرصه کاربردی، برای محاکم قضایی و سازمان پزشکی قانونی در نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران، راهگشا و مؤثر واقع شود. بی گمان، فعالیت‌های پژوهشی، با توجه به موانع و محدودیت‌های پیش رو، خالی از اشتباه نیست و نخواهد بود. از همین رو، صاحب این قلم، نقد و بررسی فعالیت‌ها و اقدامات خود را از جانب استادان و محققان ارجمند، با مشارکت آنان در این روند، بزرگ‌ترین خدمتگزاری به خود می‌داند و از آن استقبال می‌کند.